

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Derleme Makalesi / Review Article

Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılında Sosyal Hizmetler: On Birinci Kalkınma Planı Üzerinden Bir Değerlendirme

Social Services in the 100th Year of the Republic of Turkey: An Evaluation through the Lens of the Eleventh Development Plan

Hacer TAŞKIRAN TEPE¹

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, taskiranhacer@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1500-6582

Başvuru: 02.03.2024

Kabul: 13.08.2025

Atıf:

Taşkiran Tepe, H. (2025). Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılında sosyal hizmetler: On Birinci Kalkınma Planı üzerinden bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 36(4), 871-894. DOI: 10.33417/tsh.1446279

ÖZ

Sosyal politika geliştirme çalışmaları içerisinde önemli bir yer tutan kalkınma planlarında sosyal hizmetlerin ele alınış biçimi özellikle Cumhuriyetimizin 100. Yılıni kullandığımız bu dönemde mercek altına alınması gereken önemli bir husustur. Nitekim, On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) kapsadığı tarihsel süreç itibarıyla 100. Yıl Türkiye Planı olarak adlandırılmış olup; kalkınma hedefleri ve planları arasında sosyal hizmetlerin konumlanış biçimi, bir asırlık bu yolculukta geldiğimiz yere ilişkin bir fikir vermesi açısından son derece önemlidir. Bu çalışmanın amacı, On Birinci Kalkınma Planı'nda sosyal hizmetlerin kavramsal ve ilişkisel olarak nasıl konumlandırıldığının değerlendirilmesidir. Çalışmada nitel veri araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'deki kalkınma planlarının evrimi ve tarihi bağlamda sosyal hizmetlerin nasıl geliştiği ve dönüştüğü değerlendirilmiştir. Ardından, On Birinci Kalkınma Planı'nda "sosyal hizmetler" anahtar kavramıyla taramalar yapılmış ve sonuçlar değerlendirilmiştir. Sosyal hizmetlerin günümüz toplumunda sosyal yardımlarla ve yoksullukla özdeşleştirilmesi ve hatta kalkınma planı gibi önemli bir resmi metinde bu şekilde yer alması, sadece ekonomik destek temelli bir hizmet sunumu olarak algılandığının ve sınırlandırıldığının en temel göstergelerinden biridir. Sonuç olarak, On Birinci Kalkınma Planı'nın bu çerçevede değerlendirilmesi ile Cumhuriyet'in 100. Yılında sosyal hizmetlerin bugünkü konumu ve gelecekte alması gereken yola ilişkin bir fikir oluşturmak mümkün görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma Planı, Sosyal Hizmetler, Sosyal Kalkınma, Sosyal Politika

ABSTRACT

In the context of social policy development, the placement of social services within development plans, particularly during the centennial celebration of our Republic holds considerable importance. The Eleventh Development Plan (2019-2023), also known as the 100th Year Turkey Plan, plays a vital role in reflecting a century of progress in social services and , demonstrating their contribution to national development goals. This study aims to evaluate how social services are conceptually and relationally positioned in the Eleventh Development Plan. Using a qualitative research approach,, specifically document analysis, the research first traces the evolution of development plans in Turkey alongside the historical trajectory of social services. It then closely examines the term "social services" as used in the Eleventh Plan, offering insights into its interpretation and implementation. A critical finding reveals that social services are predominantly identified with social aid and poverty alleviation, even in key policy document such as the national development plan. This reflects a prevailing perception of social services as primarily economic

support mechanisms, indicating a limited understanding of their broader social functions. Ultimately, analysing the Eleventh Plan provides insights into the current states and future direction of social services in the Republic's centennial year.

Keywords: *Development Plan, Social Services, Social Development, Social Policy*

GİRİŞ

Sosyal politika, toplumsal refahın geliştirilmesi, sosyal adaletin sağlanması ve bireylerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi amacıyla devletin planlı biçimde yürüttüğü müdahaleleri kapsamaktadır. Bu müdahalelerin temel yönlendirici araçlarından biri olan kalkınma planları, yalnızca ekonomik büyümeyi hedefleyen belgeler değil, aynı zamanda sosyal kalkınmaya ilişkin stratejik öncelikleri de içeren kapsamlı politika metinleri olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’de 1960’lı yıllardan itibaren yürürlüğe giren kalkınma planları, dönemsel ihtiyaçlara ve toplumsal dönüşümlere bağlı olarak sosyal hizmet alanına yönelik farklı yaklaşımlar ve söylemler üretmiştir.

Sosyal hizmetler, sosyal politika alanının temel bileşenlerinden biri olarak bireylerin, ailelerin ve toplulukların güçlendirilmesini hedefleyen, koruyucu, önleyici ve destekleyici müdahale biçimlerini içermektedir. Hak temelli bir anlayışla yapılandırılması beklenen bu hizmet alanı, aynı zamanda sosyal kalkınma hedeflerine ulaşmada da önemli bir rol oynamaktadır. Ancak Türkiye’de sosyal hizmetlerin tarihsel gelişimi, uzun süre yardım temelli ve ekonomik destek odaklı uygulamalarla şekillenmiş; bu yönelim kalkınma planlarında da çeşitli biçimlerde yansıtılmıştır. Bu bağlamda, On Birinci Kalkınma Planı (2019–2023), sosyal hizmetlerin politika belgelerinde nasıl tanımlandığını ve ne şekilde temsil edildiğini değerlendirmek açısından önemli bir inceleme alanı sunmaktadır. Söz konusu planın Cumhuriyetin yüzüncü yılına denk gelmesi, bu değerlendirmeyi yalnızca dönemsel bir politika analizi olmaktan çıkararak, aynı zamanda yüz yıllık sosyal politika deneyiminin bir yansıması olarak ele alma imkanı tanımaktadır. Bu yönüyle, sosyal hizmetlerin bu planda nasıl temsil edildiği, kalkınma politikaları içindeki yerinin ne ölçüde hak temelli, bütüncül ve profesyonel bir anlayışla ele alındığını sorgulamak açısından anlamlıdır.

Bu çalışma, On Birinci Kalkınma Planı’nda sosyal hizmetlerin kavramsal ve ilişkisel olarak nasıl konumlandığını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, kalkınma, sosyal kalkınma ve hak temelli sosyal hizmet yaklaşımlarına ilişkin kavramsal bir çerçeve sunulmuş; Türkiye’deki kalkınma planlarının tarihsel gelişimi ve sosyal hizmetlerle kesişim noktaları değerlendirilmiştir. Son olarak, On Birinci Kalkınma Planı’nın ilgili bölümü doküman analizi yöntemiyle incelenmiş, elde edilen bulgular sosyal hizmet perspektifinden yorumlanarak çalışma, ilgili önerilerle sonlandırılmıştır.

LİTERATÜR ÖZETİ VE TARİHSEL ARKA PLAN

Kalkınma, Sosyal Kalkınma ve Sosyal Hizmet İlişkisi

19. Yüzyılın son çeyreği ile 20. Yüzyılın ilk yıllarında (1900-1914), endüstrileşme hareketi ile eş zamanlı olarak, kalkınma anlayışı sadece ekonomik büyüme şeklinde tanımlanmıştır. Bu dönemde, kalkınmanın ölçütü olarak ekonomik göstergeler öne çıkmış, sosyal hizmet uygulamaları ise henüz kurumsallaşmamış, daha çok hayırseverlik ve yerel inisiyatiflere dayanan çözümlerle var olmuştur. Ancak 1929 Büyük Buhranı ile birlikte serbest piyasa ekonomisinin yapısal kırılganlıkları belirginleşmiş ve devlet müdahalesinin kaçınılmazlığı gündeme gelmiştir. Bu dönemde Keynesyen politikalar denen, devletin ekonomik hayata müdahalesinin gerekli olduğunu savunan politikalar

ortaya atılmış ve ekonomik ve sosyal hedeflere sahip bir devlet yapılanması gündeme gelmiştir (Tuncay ve Tekin, 2021). Bu bağlamda, 1930'lu yıllardan itibaren gelişen Keynezyen politika yaklaşımı, yalnızca ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda sosyal refahın sağlanmasını da kalkınma hedefleri arasında görmüş ve refah devleti politikalarının gelişmesine güçlü bir zemin hazırlamıştır. Bu dönemde sosyal hizmetlerin devlet eliyle kurumsallaşması hız kazanmış, sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik gibi temel alanlarda kamu politikaları oluşturulmaya başlanmıştır. Böylece devletler, vatandaşlarının refahını bir politika konusu olarak odağına almış ve sosyal refah hizmetlerinin temel aktörleri haline gelmişlerdir (Tuncay ve Tekin, 2021). II. Dünya Savaşı sonrasında (1945–1970) ise, Keynezyen politikanın etkisi altında, birçok ülkede “refah devleti” uygulamaları yaygınlaşmış ve kalkınma kavramı, yalnızca ekonomik göstergelerle sınırlı olmaktan çıkarak, toplumsal refah, gelir dağılımı, eğitim ve sağlık hizmetlerinin gelişimi gibi sosyal boyutları da içeren daha kapsamlı bir anlayışa evrilmiştir (Süleymanoğlu Dinçer, 2016; Salduz ve Arslankoç, 2021). Nitekim kalkınma olgusu çok katmanlı bir kavramdır ve insanların refahını artırma ve bu refahın sürekliliğinin sağlanabilmesi için gerekli unsurların gelişmesine yönelik kapasite artırımı çalışmalarını içermektedir (Özmete ve Özdemir, 2015).

1970'li yıllarda ise Solow'un kalkınma kavramı üzerine yaptığı açıklamalar, ekonomik büyümenin sadece niceliksel değil, aynı zamanda niteliksel yönlerini de kapsayan daha kapsamlı bir anlayışa doğru evrildiğini göstermektedir. Bu açıklamaların üzerine 1985 yılında Oakley ve Garforth ise kalkınmanın hedeflerini ve süreçlerini hem bireysel hem de toplumsal düzeyde açıklama çabasında olmuştur. Buna göre; kalkınmanın insanların daha fazla gelirle yaşam kalitelerini arttırabilmeleri için sosyal sistem içerisinde yeni ve modern üretim tekniklerini sunmak; geleneksel toplumların da, gelişmiş Batı toplumlarının ulaştığı sosyal ve teknolojik yapıları benimseyerek bu düzeye erişmelerini sağlamak; hem bireysel hem de toplumsal olarak güvenli bir geleceğin inşasında destek olmak; bireylerin kendi yaşamları hakkında karar alma süreçlerinin sağlıklı olması ve bu kararları ile özgür deneyimler yaşayabilmelerini sağlamak olarak algılanabildiğini ortaya koymuşlardır (Solow, 1974; Oakley ve Garforth, 1985; Özmete ve Özdemir, 2015).

Kalkınma süreci, ülkelerin eşzamanlı olarak yürüttükleri üç temel boyutu içermektedir: ekonomik kalkınma, sosyal kalkınma ve insani kalkınma. Ekonomik kalkınma, mal ve hizmetlerin daha gelişmiş bir üretim yapısı içerisinde sunulmasını ifade ederken; sosyal kalkınma, toplumsal yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik hizmet odaklı müdahaleleri kapsamaktadır. İnsani kalkınma ise bireylerin ve toplumların sahip oldukları potansiyeli kalkınma sürecine katkı sunacak şekilde kullanmalarını ve ülkenin sürdürülebilir gelişimine etkin biçimde katılım sağlamalarını hedeflemektedir (Özmete ve Özdemir, 2015). Küresel ekonomi bağlamında değerlendirildiğinde, az gelişmiş ülkelerin temel ekonomi politikalarının önceliği, ulusal düzeyde kalkınmanın sağlanması ve uluslararası düzeyde gelişmenin gerçekleştirilmesidir. Buna karşın, gelişmiş ülkelerin temel hedefi, ulaşılan kalkınma düzeyinin sürekliliğini temin etmek ve küresel ölçekte elde edilen gelişmişlik konumunu muhafaza etmektir. Bu çerçevede, kalkınmanın hem gerçekleştirilmesi

hem de sürdürülebilirliğinin sağlanması; ekonomik, sosyal, politik ve kültürel faktörlerle şekillenen çok boyutlu bir yaklaşımı gerektirmektedir. Aynı zamanda kalkınma süreci, toplumların sahip olduğu fiziksel ve insani kaynakların etkin ve rasyonel kullanımını, bu kaynaklarda meydana gelen niceliksel ve niteliksel dönüşümleri de dikkate alan dinamik bir yapıyı içermektedir (Tunç, 1997). Dolayısıyla kalkınma, yalnızca ekonomik büyüme ile sınırlı olmayan; aynı zamanda sosyal refahın artırılması ve insan odaklı gelişimin teşvik edilmesini de içeren bütüncül bir olgu olarak ele alınmalıdır.

Kalkınma kavramının hangi boyutunun önceliklendirileceği ise, büyük ölçüde ülkelerin içinde bulundukları gelişmişlik düzeyi, mevcut ihtiyaçları ve ulusal politika öncelikleri doğrultusunda farklılık göstermektedir. Gelişmiş ülkeler, genellikle insani kalkınma, sosyal kapsayıcılık ve yaşam kalitesinin artırılması gibi alanlara daha fazla ağırlık verirken; az gelişmiş ülkelerde ekonomik büyüme, yapısal dönüşümler ve temel sosyal gelişim süreçleri öncelik kazanmaktadır (Rae, 2006; Özmete ve Özdemir, 2015). Bu noktada gelişmişlik düzeyini belirlemede kullanılan ölçütler ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de, OECD gibi uluslararası kuruluşlar gelişmiş ülkeleri genellikle kişi başına düşen milli gelir, insani gelişmişlik endeksi, eğitim ve sağlık göstergeleri, teknolojik kapasite ve kurumsal etkinlik gibi kriterlere göre tanımlamaktadır. Bu ülkeler, tarihsel olarak sosyal politika alanında önemli bir mesafe kat etmiş; sosyal güvenlik, istihdam, eğitim ve sağlık gibi alanlarda yüksek standartlara ulaşmışlardır. Ayrıca, elde ettikleri bu düzeyin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla sosyal hizmet sistemlerini sürekli gözden geçiren ve iyileştiren kurumsal mekanizmalar geliştirmişlerdir. Bununla birlikte, sosyal ve ekonomik göstergelerin birbiri üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri göz önünde bulundurulduğunda, kalkınmayı bütüncül bir biçimde ele almak ve özellikle sosyal boyutu insani hizmet ve sosyal refah düzeyi üzerindeki etkileriyle değerlendirmek daha anlamlı olmaktadır. Bu noktada sosyal kalkınmayı biraz daha detaylandırmak ve özellikle sosyal hizmetlerle ilişkisi bağlamında ele almak yararlı olacaktır.

Sosyal kalkınma, toplumların refahını artırmayı ve insanların yaşam kalitesini iyileştirmeyi amaçlayan bir süreçtir. Bu süreç, eğitim, sağlık, adalet, ekonomik kalkınma, toplumsal eşitlik gibi çeşitli faktörleri içeren insan haklarının gerçekleştirilmesi ve uygulanmasıyla, insan ihtiyaçlarının karşılanması esasına dayanmaktadır (Özmete, 2010). Sosyal açıdan kalkınma, yaşam kalitesinin artırılması, insan sermayesinin geliştirilmesi ve sosyal dönüşüm gibi unsurlar aracılığıyla anlam kazanır. Bu çerçevede, ekonomik büyüme aracılığıyla insanların temel gereksinimlerine ulaşımının kolaylaştırılması ve sosyo-politik bir yapı içinde kurumların güçlendirilerek güvenli bir ortamın yaratılması, sosyal kalkınmanın ana unsurları olarak ön plana çıkmaktadır. Sosyal kalkınma, gelir, refah ve hizmetlerin dağılımını iyileştirecek yapısal ve kurumsal değişiklikleri hedeflerken, aynı zamanda bireylerin hayatlarına dokunan ve kendi yaşamlarını etkileyen konularda aktif katılımını, kişiler arası ilişkilerin dinamiklerini ve çevre ile etkileşim sonucunda elde edilen niteliksel gelişmeyi de kapsamaktadır. Bu süreçte, sosyal kalkınma bireysel ihtiyaçlara odaklanmak yerine, sorunları ve gereksinimleri bütünsel bir perspektiften ele alarak ilgilenmektedir (Yüksel, 2022).

Sosyal kalkınma ile sosyal hizmetler aynı şey olmasa da birbiriyle ilişkilidir. Sosyal hizmetler, sosyal kalkınmanın bir parçası olarak, bireylerin insan ve sosyal sermayelerinin geliştirilmesi, iş hayatında etkin ve üretken roller üstlenmeleri ve kişisel gelişimlerinin desteklenmesi için gerekli müdahaleleri tanımlar ve hayata geçirir. Bu şekilde, sosyal hizmetler sosyal kalkınma yolunda kurumsal ve toplumsal dönüşümü desteklerken, özellikle bireyler, aileler/gruplar veya belirli bir bölgedeki toplulukların ihtiyaç ve sorunlarına yönelik güçlendirici müdahalelerle önemli bir rol oynar (National Association of Social Workers [NASW], 2010; Özmete, 2010). Sosyal kalkınmanın önemli bir bileşeni olarak sosyal hizmetler ve sosyal hizmet profesyonelleri, bireylerin ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olarak sosyal kalkınmayı destekler ve üretilen sosyal politikaların pratiğe dökülmesini sağlamakta önemli rol üstlenir.

Sosyal politika, toplumsal sorunların çözülmesi ve sosyal refahın artırılması amacıyla devlet tarafından belirlenen politika ve stratejileri içermektedir. Tarih boyunca, sosyal politika ve sosyal hizmetler arasındaki ilişki sıkı bir etkileşim ve yakın bir bağ içinde olmuştur. Sosyal politikanın temel araçlarından biri olarak görülen sosyal hizmetler çerçevesinde, bireylerin sosyoekonomik şartların bir sonucu olduğu kabul edilir ve bu olumsuz koşulların iyileştirilmesinde devletin önemli bir görevi olduğu vurgulanır (Yolcuoğlu, 2012). Bu perspektiften bakıldığında, bireylerin yaşam kalitesinin artırılmasında ve sosyal adaletin sağlanmasında sosyal politikaların ve hizmetlerin merkezi bir rol oynadığı görülmektedir.

Sosyal hizmet disiplini, ilk olarak yoksullukla mücadele amacıyla şekillenmiştir. Zamanla, bu mücadelenin odak noktası değişiklik göstermiş, ancak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki sosyoekonomik sorunlar, küreselleşmenin getirdiği zorluklar ve özellikle kalkınma programlarının eksiklikleri, sosyal hizmet profesyonellerini mevcut uygulama yaklaşımlarını yeniden değerlendirmeye itmiştir. Ekonomi politikalarındaki değişimlerle birlikte, mesleğin kalkınma ile ilişkisi de yeniden ele alınmış ve bu bağlamda kalkınma kavramı ile neyin amaçlandığının sorgulanması gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu süreç, kalkınma odaklı bir sosyal hizmet anlayışının gelişmesine ve sosyal sorunlara müdahale yöntemlerinin bu yeni bakış açısına göre şekillendirilmesine yol açmıştır (Muzaale, 1987; Yüksel, 2022). Sosyal kalkınma ve kalkınma odaklı sosyal hizmet bakış açıları ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre sosyal politikalarında ve hatta kalkınma planlarında da yer bulmaya başlamıştır.

Türkiye’de Planlı Kalkınma Süreci ve Sosyal Politikaların Evrimi

Kalkınma, politik ve ideolojik özellikler taşıyan, çeşitli toplumsal katmanların tercih ve ihtiyaçlarını barındıran, bu doğrultuda tanımlanıp şekillendirilen ve yönlendirilen planlı bir süreç olarak kabul edilir (Yumuş, 2011). Türkiye’de planlama faaliyetlerine ilk olarak 1933-1950 yılları arasında başlanmış, 1950’lerin sonlarına doğru ise, ülke genelinde planlı kalkınma politikalarının benimsenmesi yönünde önemli adımlar atılmaya başlanmıştır (Küçük, 2008). Dolayısıyla ülkemizde kalkınma politikaları planlı ve plansız dönem olarak iki grupta değerlendirilmekte olup;

plansız dönem boyunca da kalkınma çabalarına yönelik girişimler devam etmiş fakat özellikle 1960'lı yıllarda kalkınmada planlı dönem başlamıştır.

Bu geçiş süreci, yalnızca ekonomik planlamaya dayalı bir dönüşüm değil, aynı zamanda sosyal devlet ilkesiyle bağlantılı kurumsal bir yeniden yapılanmayı da içermektedir. Bu bağlamda, sosyal devlet kavramı Türkiye'de ilk kez 1961 Anayasası'nın 2. maddesi ile anayasal güvence altına alınmış, devletin sosyal adaleti ve toplumsal refahı gözetken bir yapıya kavuşması hedeflenmiştir. Aynı anayasada yer alan 129. madde ise, kalkınma planlarının ve Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) görev ve yetkilerini tanımlayarak, planlı kalkınma sürecine anayasal bir dayanak kazandırmıştır. Türkiye'de planlı kalkınmaya geçişin en önemli basamağı Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) 1960 yılında kurulmasıdır. Devlet Planlama Teşkilatı'nın görev ve sorumlulukları arasında Devletin ekonomik, sosyal ve kültürel amaçlarının belirlenmesinde hükûmete danışmanlık yapmak ve hükümetçe belirlenen amaçları gerçekleştirmek için kalkınma planları ve yıllık planlar hazırlamak bulunmaktadır. 1982 Anayasası da sosyal devlet ilkesini sürdüren bir anlayış benimsemiş, bu ilkeyi tekrar 2. maddede tanımlamış ve planlama sürecine ilişkin düzenlemeyi 166. maddede ayrıntılandırmıştır. Anayasa'nın 166. maddesi, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın planlı biçimde gerçekleştirilmesini bir devlet görevi olarak tanımlayarak, kalkınma planlarının anayasal dayanağını yeniden vurgulamıştır. Bu planlar, sosyal devlet ilkesinin uygulama aracı olarak değerlendirilmiş; kamu hizmetlerinin planlı biçimde sunulması, kaynakların toplumsal önceliklere göre yönlendirilmesi ve sosyal politikaların bütüncül bir yaklaşımla yürütülmesi hedeflenmiştir.

Bu amaçla ilki 1963 yılında olmak üzere kalkınma planları hazırlanmaya başlamış ve bu planlar 2007 yılına kadar sırasıyla "beş yıllık kalkınma planı" olarak isimlendirilmiştir. Dokuzuncu Kalkınma Planı dönemi AB mali takvimi dikkate alınarak 2007-2013 yıllarını kapsayacak şekilde 7 yıllık olarak belirlenmiş ve bu dönemden itibaren kalkınma planlarının isminden "beş yıllık" ifadesi kaldırılmıştır. Kurulduğu yıldan itibaren bu konudaki çalışmalarına başlayan Devlet Planlama Teşkilatı, 2011 yılında Kalkınma Bakanlığı olarak yeniden yapılandırılınca kadar hem kalkınma planlarının hazırlanmasında hem de diğer yıllık planlar ve tanımlı görevlerinde çalışmalarını yürütmüştür. 2018 yılında, Türkiye'de önemli bir yapısal değişiklik gerçekleşmiş ve Kalkınma Bakanlığı ile Maliye Bakanlığı bünyesindeki Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü birleştirilerek Cumhurbaşkanlığı'na bağlı olarak Strateji ve Bütçe Başkanlığı kurulmuş ve kalkınma planları da bu başkanlık uhdesinde gerçekleştirilmeye devam etmiştir. Bu süreçte 1963-2023 yılları arasında on bir adet kalkınma planı oluşturulmuştur.

1963 yılı, Türkiye'de planlı kalkınma döneminin başlangıcıdır. Bu süreçte, ülkenin ekonomik ve sosyal kaynaklarını daha etkin kullanmak amacıyla orta ve uzun vadeli hedefler belirlenmiş, planlı kalkınma yaklaşımı kurumsallaşmaya başlamıştır. Hazırlanan her kalkınma planı, dönemin önceliklerine göre şekillenmiş ve kalkınma politikalarının yönünü belirlemiştir. Buna göre, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967), temel altyapı yatırımlarını, istihdam sorununu ve yeniden

düzenlemeyi önceliklendirerek ekonomik temelleri güçlendirmeye odaklanmıştır. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972), sanayi sektörünü ekonominin lokomotifi olarak konumlandırmış ve bu sektörün gelişimine büyük önem vermiştir. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977), gelir seviyesinin yükseltilmesi, sanayileşmenin özellikle ara ve yatırım malı üreten sektörlerde hızlandırılması ve dış kaynak bağımlılığının azaltılmasını hedeflemiştir. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983), kamu kesimi öncülüğünde bir sanayileşme stratejisini benimsemiş, ödemeler dengesinin iyileştirilmesi ve ekonominin kendi kendine yetebilir hale getirilmesini amaçlamıştır. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), Türk ekonomisinin dışa açılmasına ve ihracat odaklı kalkınma politikalarına önem vermiştir. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), enflasyonun kontrol altına alınması, kaynakların imalat sanayine aktarılması ve sosyal politikalara daha fazla önem verilmesini temel almıştır. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), AB ve global entegrasyon süreçlerine uyum sağlamak için yapısal ve kurumsal önlemlere ağırlık vermiştir. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), ekonomik istikrarın sağlanması, yapısal ve kurumsal düzenlemeler, rekabet gücünün artırılması, AB'ye uyum, bilgi toplumuna geçiş ve teknoloji üretiminin yanı sıra gelir dağılımındaki adaletsizliklerin azaltılmasını hedeflemiştir. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda bütüncül bir dönüşüm gerçekleştirmesini öngören bir politika belgesi olarak, "İstikrar içinde büyüyen, adil gelir dağılımına sahip, küresel rekabet gücü yüksek, bilgi toplumuna dönüşmüş ve AB üyelik sürecini tamamlamış bir Türkiye" vizyonu doğrultusunda hazırlanmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], 2009). 2014-2018 dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planı'nın ise "Türkiye'nin uluslararası değer zinciri hiyerarşisinde üst basamaklara çıkmış, yüksek gelir grubu ülkeler arasına girmiş ve mutlak yoksulluk sorununu çözmüş bir ülke haline gelmesini amaçladığı" belirtilmektedir (Onuncu Kalkınma Planı, 2013).

Bu planlar, Türkiye'nin kalkınma yolculuğunda izlediği stratejilerin ve önceliklerin zaman içinde nasıl evrildiğini ve çeşitlendiğini göstermektedir. Her bir plan, dönemin ihtiyaçlarına ve küresel ekonomik koşullara göre şekillendirilmiş, Türkiye'nin kalkınma hedeflerine ulaşmasında önemli rol oynamıştır. Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin ilk Kalkınma Planı olan, aynı zamanda da kapsadığı tarih aralığı itibarıyla Cumhuriyetimizin yüzüncü yılına tekabül eden On Birinci Kalkınma Planı, 100. Yıl Türkiye Planı olarak da adlandırılmakta olup; TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nda 2019 yılının temmuz ayında kabul edilmiştir.

On Birinci Kalkınma Planı'nın uzun erimli kalkınma amacı, "milletimizin temel değerlerini ve beklentilerini esas alarak ülkemizin uluslararası konumunu yükseltmek ve halkımızın refahını artırmak" olarak belirlenmiştir. Planın hedef ve politikaları beş temel başlık altında ele alınmış olup; bunlar "İstikrarlı ve Güçlü Ekonomi", "Rekabetçi Üretim ve Verimlilik", "Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum", "Yaşanabilir Şehirler, Sürdürülebilir Çevre", "Hukuk Devleti, Demokratikleşme ve İyi Yönetişim" şeklinde sıralanmaktadır (On Birinci Kalkınma Planı, 2019).

“İstikrarlı ve Güçlü Ekonomi” eksenini altında ekonomik istikrarın sağlanması, para ve maliye politikalarının yanı sıra gelirler ve dış ticaret stratejileri ile desteklenmesi, makroekonomik hedeflere ulaşılması öngörülmektedir. Bu eksen, ekonominin temel taşlarını güçlendirerek sürdürülebilir bir büyüme ortamı oluşturmayı amaçlamaktadır. “Rekabetçi Üretim ve Verimlilik” eksenini altında ekonomideki rekabetçiliğin ve verimliliğin artırılması, üretimde yapısal dönüşüm ve refahın artmasını sağlayacak politikalar hedeflenmektedir. “Nitelikli İnsan ve Güçlü Toplum” eksenini altında insan sermayesinin güçlendirilmesi, kapsayıcı büyüme ve sosyal adaletin sağlanması, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerin iyileştirilmesi, bireylerin ve toplumun genelinin refah seviyesinin yükseltilmesini hedefleyen politikalar yer almaktadır. “Yaşanabilir Şehirler ve Sürdürülebilir Çevre” eksenini altında ekonomik ve sosyal faydanın artırılması ile paralel olarak, çevrenin korunması ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesine odaklanılmakta; ayrıca şehirlerde ve kırsal alanlarda sürdürülebilir kalkınma politikalarının oluşturulmasına ve farklı bölgeler arasında gelişmişlik düzeyi farklarının azaltılmasına yönelik politikalara yer verilmektedir. “Hukuk Devleti, Demokratikleşme ve İyi Yönetişim” eksenini altında ise hukukun üstünlüğü, demokrasi ve iyi yönetim ilkelerinin güçlendirilmesi, kamu yönetiminde katılımcılığın, şeffaflığın ve hesap verebilirliğin artırılması, bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunması gibi bir yönetim anlayışının pekiştiği hedef ve politikalar bulunmaktadır (On Birinci Kalkınma Planı, 2019).

Türkiye’de Sosyal Hizmetlerin Kurumsal Gelişimi ve Kalkınma Planlarındaki Temsili

Kalkınma planları, Türkiye’nin ekonomik ve sosyal kalkınma stratejilerinin belirlendiği temel politika belgeleridir ve bu planların yaklaşımları, odak noktaları ve uygulama stratejileri zamanın koşullarına ve o dönemin önceliklerine göre farklılıklar göstermektedir. Bu belgelerde sosyal hizmetlerin nasıl konumlandığı, dönemsel olarak sosyal refah anlayışındaki değişimleri de yansıtmaktadır. Tablo 1’de ülkemizde yayımlanan kalkınma planlarında sosyal hizmetlere hangi başlıklarda ve hangi üst başlıklar altında yer verildiği görülmektedir. 1963-1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, “Hizmetler” üst başlığı altında “Sosyal Hizmetler” başlığı ile yer bulan unsurlar, Türkiye’de sosyal hizmetlerin gerek akademik insan gücü gerekse kurumsallaşma çabalarının başladığı döneme denk düşmektedir. Aynı yıl, 1963’te, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü’nün kurulması ile sosyal hizmetlerin kurumsal temelleri atılmıştır.

1968-1972 dönemini kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, “Toplumun Güvenlik İçinde Gelişmesi ve Sosyal Refahı” üst başlığı altında “Sosyal Refah Hizmetleri” başlığı içerisinde sosyal hizmetlere dolaylı fakat refah hizmetlerinin ayrılmaz bir parçası olarak yer vermeye başlanmıştır. 1973-1977 Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ile birlikte sosyal refah, sosyal yardımlarla daha sıkı biçimde ilişkilendirilmeye başlamış ve sosyal hizmetlerle karmaşık bir yapı geliştirilmiştir. 1980 sonrası neoliberal dönüşüm etkisiyle, sosyal hizmetlerin sosyal yardım politikalarının tamamlayıcı unsuru olarak konumlandırılması daha belirgin hale gelmiştir. Bu eğilim, planların başlık yapılarında da izlenebilmektedir. Örneğin, 1985-1989 Beşinci Plan’da “Sosyal Hizmetler, Yardımlar ve Sosyal Refah” başlığı bunun erken göstergelerinden biridir (bkz. Tablo 1).

Tablo 1: Türkiye’de Yayımlanan Kalkınma Planlarında Sosyal Hizmetler

Kalkınma Planı	Kapsadığı Yıllar	Üst Başlık	Başlık
1. Kalkınma Planı	1963-1967	Hizmetler	Sosyal Hizmetler
2. Kalkınma Planı	1968-1972	Toplumsal Güvenlik İçinde Gelişmesi ve Sosyal Refahı	Sosyal Refah Hizmetleri
3. Kalkınma Planı	1973-1977	Refah Dağılımı	Sosyal Yardım ve Sosyal Refah Hizmetleri
4. Kalkınma Planı	1979-1983	Çalışma ve Yaşam Düzeyine İlişkin Politikalar	Toplumsal Güvenlik
5. Kalkınma Planı	1985-1989	Sosyal Hedef ve Politikalar	Sosyal Hizmetler, Yardımlar ve Sosyal Refah
6. Kalkınma Planı	1990-1994	Sosyal Ekonomi	Sosyal Hizmet ve Yardımlar
7. Kalkınma Planı	1996-2000	Makroekonomik Politikalar	Gelir Dağılımı ve Refahın Yaygınlaştırılması
8. Kalkınma Planı	2001-2005	Sosyal Refahın Arttırılması	Sosyal Hizmetler ve Yardımlar
9. Kalkınma Planı	2007-2013	Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi	Gelir Dağılımının İyileştirilmesi, Sosyal İçerme ve Yoksullukla Mücadele
10. Kalkınma Planı	2014-2018	Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum	Sosyal Koruma
11. Kalkınma Planı	2019-2023	Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum	Sosyal Hizmetler, Sosyal Yardımlar ve Yoksullukla Mücadele

1983 yılında 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle, sosyal hizmetlerin kurumsal yapılanmasında yeni bir aşama başlamıştır. SHÇEK, sosyal hizmetlerin sunumunda merkezi bir aktör haline gelmiş ve hizmetlerin daha örgütlü biçimde yürütülmesine olanak tanımıştır. 1986 yılında 3294 sayılı Yasa ile kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) ile sosyal yardımlar da merkezi ve örgütlü bir yapıya kavuşturulmuş, böylece sosyal yardımlar ile sosyal hizmetlerin yapısal bütünleşmesi süreci hızlanmıştır. 2000’li yıllarda Avrupa Birliği (AB) uyum sürecinin etkisiyle, hak temelli sosyal hizmet anlayışı güçlenmeye başlamış ve bu doğrultuda 2005 yılında 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun gibi önemli düzenlemeler yapılmıştır. 2011 yılında gerçekleştirilen önemli bir kurumsal reform ile, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kapatılmış ve bu alandaki görev ve yetkiler yeni kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde yeniden yapılandırılmıştır. Bu dönüşüm, sosyal hizmet ve sosyal yardım alanlarının bakanlık düzeyinde bütünleştirilmesine yönelik kurumsal bir adım olmuştur. Bu tarihsel süreç, Türkiye’de sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler alanında giderek daha güçlü bir bütünleşme ve kurumsallaşma eğiliminin geliştiğini göstermektedir. Ancak bu gelişim sürecinde, sosyal hizmetlerin bağımsız, hak temelli ve profesyonel kimliğinin korunması ve görünür kılınması yönünde çeşitli yapısal ve söylemsel sınırlılıklar da dikkate değer olmuştur.

Türkiye’de sosyal hizmetlerin tarihsel gelişimi, yalnızca mesleki alanın evrimiyle değil, aynı zamanda sosyal politikaların biçimlenişi, devletin rolü ve kapitalist sistemin dönemsel krizleriyle de yakından ilişkilidir. Şahin Taşgın ve Özel (2011), bu dönüşüm sürecini değerlendirirken, sosyal hizmetlerin hayırseverlik temelli yardım anlayışından yurttaşlık ve insan hakları eksenli refah devleti uygulamalarına yöneldiğini; ancak 2000’li yıllarla birlikte yeniden hayırseverlik odaklı bir yönelime girdiğini belirtmektedir. Bu eğilim, sosyal yardım ve hizmetlerin yalnızca devlet eliyle değil, sivil toplum kuruluşları, dini vakıflar ve özel sektör gibi çoklu aktörlerce sunulmasıyla ortaya çıkan “refah karışımı” yapının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Bu dönüşümün, sosyal hizmetin temel ilkeleriyle kurumsal yapı arasındaki ilişkiyi zayıflattığı ve sosyal yardım sistemlerinin yeniden geleneksel yardım biçimlerine yakınlaştığı görülmektedir. Özellikle ekonomik krizlerin ardından sosyal politikaların piyasa temelli çözümlere yönelmesi, sosyal hizmetlerin koruyucu ve hak temelli boyutunun gölgede kalmasına neden olmuştur.

Karataş ve arkadaşlarının (2019) Türkiye’nin sosyal politikalarındaki değişimi Avrupa Birliği ile olan ilişkiler çerçevesinde inceledikleri çalışmaları ise, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve istihdam gibi alanlarda gözlenen yapısal dönüşümleri belgelemektedir. Bu çalışmada, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi farklı toplumsal gruplara yönelik geliştirilen politikaların, AB normlarıyla uyum arayışında biçimlendiği ve bu etkileşimin sosyal politikanın yönünü belirlemede etkili olduğu vurgulanmaktadır. Ancak söz konusu uyum süreçlerinde, hak temelli sosyal hizmet anlayışının kurumsallaşmasına yönelik somut mekanizmaların yeterince yer bulmadığı da dikkat çekmektedir. Atatanır ve Karataş’ın (2019) çalışmaları, yoksulluğun yalnızca ekonomik bir eksiklik değil, aynı zamanda hak ihlallerinden ve sosyal dışlanmadan kaynaklanan çok boyutlu bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, eğitim, çalışma ve kalkınma hakları gibi temel sosyal hakların güvence altına alınması, yoksullukla mücadelede uzun vadeli ve etkili bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Ancak, kalkınma planlarında bu tür hak temelli mekanizmalara yönelik politikaların yeterince yer bulmadığı ve yoksullukla mücadele stratejisinin daha çok ekonomik yardım mekanizmaları üzerinden tanımlandığı görülmektedir.

Bu değerlendirmeler, Türkiye’de sosyal hizmetlerin kalkınma planlarında nasıl temsil edildiğini anlamak açısından önemli bir zemin sunmaktadır. Sosyal hizmetlerin tarihsel olarak nasıl konumlandığı ve ne şekilde politikalara yansıdığı, güncel sosyal politika belgelerinde izlenebilir hale gelmiştir. Ancak bu belgelerde, sosyal hizmetlerin dönüştürücü ve kapsayıcı rolünü vurgulayan, hak temelli yaklaşımı önceleyen bütüncül bir temsile henüz ulaşamadığı söylenebilir. Bu tarihsel arka plan, çalışmanın odağını oluşturan On Birinci Kalkınma Planı’ndaki sosyal hizmetlerin konumlandırılmasıyla da örtüşmektedir ve ilerleyen bölümlerde bu konu daha detaylı biçimde ele alınacaktır.

YÖNTEM

Bu araştırma, nitel araştırma deseni temelinde yürütülmüş ve veri toplama yöntemi olarak doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırma konusuyla ilgili belgelerin sistematik ve bilimsel bir yaklaşımla incelenmesini içermektedir. Bu süreç, belirli aşamaları kapsamaktadır: öncelikle ilgili belgelere ulaşılması, belgelerin özgünlüğünün doğrulanması, içeriklerinin anlaşılması ve analiz edilmesi, elde edilen verilerin araştırma amacına uygun biçimde kullanılması (Forster, 1995; akt. Yıldırım & Şimşek, 2016) ve son aşamada bulguların raporlanarak yayımlanmasını içermektedir.

Bu bağlamda, çalışmanın temel veri kaynağını Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yayımlanan On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) oluşturmaktadır. Planın resmi sürümüne Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın internet sitesinden ve Resmi Gazete'den ulaşılmış, belgenin orijinalliği teyit edilmiştir. Ardından belge dikkatlice okunmuş, sosyal hizmetlerle doğrudan ve dolaylı olarak ilgili olan tüm bölümler belirlenmiştir.

Doküman analizi sürecinde, On Birinci Kalkınma Planı içerisinde “sosyal hizmet”, “sosyal hizmetler” ve “sosyal kalkınma” anahtar kavramları esas alınarak sistematik bir tarama gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada analiz kapsamı, bilinçli bir tercih doğrultusunda yalnızca planın “2.3.8. Sosyal Hizmetler, Sosyal Yardımlar ve Yoksullukla Mücadele” başlığı ile sınırlandırılmıştır. Bu sınırlamanın üç temel gerekçesi bulunmaktadır. İlk olarak, sosyal hizmet ve sosyal hizmetler kavramlarının doğrudan ve sistematik biçimde yalnızca bu başlık altında yer alması nedeniyle bu bölüm odak alınmıştır. İkinci olarak, planın diğer bölümlerinde sosyal hizmetlere dolaylı atıflar bulunsa da, bu atıfların genellikle sektörel politikalar (kadın, çocuk, engelli vb.) çerçevesinde ve sosyal hizmetten farklı bir söylemle yapılandırıldığı görülmektedir. Üçüncü ve son olarak, bu yapının kendisi de sosyal hizmetlerin plan içerisindeki kurumsal ve kavramsal konumlanışı açısından anlamlı bir bulgu sunmakta ve bu durumun eleştirel bir perspektifle değerlendirilmesi, çalışmanın özgün katkısını güçlendirmektedir.

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Bu bölümde, On Birinci Kalkınma Planı'nın “2.3.8. Sosyal Hizmetler, Sosyal Yardımlar ve Yoksullukla Mücadele” başlığında yer alan amaç, politika ve tedbirler ile planın bu konudaki gösterge hedefleri sistematik biçimde sunulmaktadır. Ayrıca, plan genelinde “sosyal kalkınma” ve “sosyal hizmetler” anahtar kavramlarının kullanım sıklığı ve bağlamsal yerleşimi de analiz edilmiştir. Bulgular, anahtar kavramların kullanımı ve plan içerisindeki konumlanışı, sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar arasındaki ilişki, sunulan politika ve tedbirlerin içeriği, ölçülebilir hedefler ve gösterge seti biçiminde yapılandırılmıştır.

Plan içerisinde “sosyal kalkınma” ve “sosyal hizmetler” anahtar kavramları ile ayrı ayrı yapılan taramalarda “sosyal kalkınma” kavramının beş kez tekrar edilmiş olduğu; bunların dört tanesinde “ekonomik ve sosyal kalkınma” kavramsallaştırmasıyla ifade edildiği görülmüştür. Kalkınmanın

yalnızca ekonomik veriler üzerinden değil beraberinde sosyal ve insani boyutlarla da birlikte ele alındığı; ayrı bir başlık altında “sosyal kalkınma” kavramsallaştırmasına hedef ve politikalarda verilmemesi ancak “Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum” başlığı altındaki alt başlıklarda dolaylı olarak ele alındığı görülmektedir. “Sosyal Hizmetler” kavramına ilişkin gerçekleştirilen tarama sonucunda ise bu kavramın plan içerisinde dokuz kez tekrar ettiği; bunlardan bir tanesinin “Plan Öncesi Dönemde Türkiye’de Ekonomik ve Sosyal Gelişmeler” başlıklı üçüncü bölümde yer aldığı ve “Engellilere sunulan sosyal hizmetler çeşitlendirilerek yaygınlaştırılmış, engellilerin eğitime, sosyal hayata ve işgücü piyasasına katılımına yönelik politikalar sürdürülmüştür” biçiminde ifade edildiği görülmüştür. Diğer tekrarların ise yine “Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum” başlığı altında yer aldığı görülmektedir.

“Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum” başlığı altında toplam on iki alt başlıkta sınıflandırmalar yapıldığı; bu çalışmanın esas odağını oluşturan sosyal hizmetler kavramına ise “(2.3.8.) Sosyal Hizmetler, Sosyal Yardımlar ve Yoksullukla Mücadele” isimli alt başlıkta yer verildiği görülmektedir. Ayrıca “sosyal hizmetler” kavramının ana başlık altında “540. İşgücü piyasasının gelişiminin yanında, kalkınmanın oluşturduğu refahın tüm toplum kesimlerince hissedilmesi ve yoksulluğun azaltılması önem taşımaktadır. Gelir dağılımının iyileştirilmesi, dezavantajlı kesimlerin gözetilmesi, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması bu alanda temel politika öncelikleri olacaktır” ifadesiyle ve 2.3.6. Çocuk alt başlığında “614.3. Okullarda ve sosyal hizmet merkezlerinde sağlık, beslenme, hukuk ve sosyal medya okuryazarlığı becerilerini güçlendirecek program ve faaliyetler yürütülecektir” ifadesiyle yer bulunduğu görülmektedir.

“(2.3.8.) Sosyal Hizmetler, Sosyal Yardımlar ve Yoksullukla Mücadele” başlığı altında yer verilen politika ve tedbirlerin genel olarak; sosyal yardım ve istihdam bağlantısını güçlendirmek, sosyal yardım yararlanıcılarını istihdama yönlendirmek, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler arasındaki bağlantıyı güçlendirmek, ASDEP’in teknik, hukuki ve kurumsal kapasitesini arttırmak ve kapsamını sosyal yardımları kapsayacak biçimde genişletmek, sosyal yardımlara ilişkin programların etkinliği arttırmak, sosyal hizmet modellerinin çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılmasını sağlamak, vb. gibi hedeflere yöneldiği görülmektedir. İlgili başlık altında doğrudan “sosyal hizmetler” kavramının yer aldığı maddeler ise aşağıda verilmiştir:

626. Sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler arasındaki bağlantı güçlendirilecektir.

626.4. Sosyal hizmet faydalanıcılarının ihtiyaç duydukları kamu hizmetlerine erişimleri kolaylaştırılacaktır.

628. İnsan odaklı sosyal politikalar çerçevesinde sosyal hizmet modellerinin çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

628.2. Sosyal hizmetler yaygınlaştırılarak daha etkin hale getirilecek, kırılgan kesimlere yönelik sosyal hizmet programlarının niteliği ve niceliği arttırılacaktır.

628.4. Gezici tarım işçilerinin sosyal hizmetlerden faydalanmalarının kolaylaştırılmasına yönelik uygulamalar geliştirilecektir (On Birinci Kalkınma Planı, 2019).

On Birinci Kalkınma Planı'nda "Sosyal Hizmetler, Sosyal Yardımlar ve Yoksullukla Mücadele" başlığı altında, yoksulluk ve sosyal yardımların etkili bir şekilde ele alınması için belirlenen amaç, politika ve tedbirler şunlardır:

Amaç: Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altındaki kesimlerin ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması, yaşam kalitelerinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması hedeflenmektedir.

Politikalar ve Tedbirler:

-Sosyal yardım ile istihdam bağlantısının güçlendirilmesi, yoksul kesimin istihdama yönlendirilmesi ve üretken duruma geçirilmesine yönelik programların işlerlik kazandırılması.

-Çalışmaya engel durumu bulunmayan sosyal yardım yararlanıcılarının istihdama yönlendirilmesi, İŞKUR tarafından teklif edilen işlerin kabul edilmesinin teşvik edilmesi.

-Sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler arasındaki bağlantının güçlendirilmesi, ASDEP bilişim sistemi ile Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi arasında gerçek zamanlı veri akışının sağlanması.

-Sosyal yardım programlarının etkinliğinin artırılması, sosyal hizmet modellerinin çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması.

-Engelli ve yaşlı bakımı hizmetlerine ilişkin standartların geliştirilmesi, sosyal hizmetlerin daha etkin hale getirilmesi, kırılgan kesimlere yönelik sosyal hizmet programlarının niteliği ve niceliğinin artırılması.

Bu politikalar ve tedbirler, yoksullukla mücadele ve sosyal yardımların etkinleştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Sosyal yardım ve hizmetlerin daha erişilebilir ve etkin hale getirilmesi, yoksulluk ve sosyal dışlanmayla mücadelede kritik bir rol oynamaktadır. Plan, bireylerin sosyal ve ekonomik hayata daha aktif katılımını destekleyerek sosyal adalet ve eşitliğin sağlanmasına yönelik adımlar atmayı hedeflemektedir (On Birinci Kalkınma Planı, 2019). Bu bulgular, On Birinci Kalkınma Planı'nda sosyal hizmetlerin kavramsal konumlanması, sosyal yardımlarla ilişkisel yapılandırılması ve hizmet sunumunun yönelimleri hakkında genel bir çerçeve sunmaktadır. Bu yapı ve eğilimler, aşağıdaki bölümde daha geniş bir bağlamda değerlendirilecektir.

Anahtar Kavramların Metindeki Konumlanması

Plan metninde "sosyal kalkınma" kavramının kullanımı "ekonomik ve sosyal kalkınma" ifadesi ile birlikte yer almakta olup, "sosyal kalkınma" için ayrı bir politika başlığı ya da hedef seti tanımlanmamıştır. Kavram, daha çok planın "Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum" ekseninde dolaylı bağlamda yer almaktadır. "Sosyal hizmetler" kavramı ise plan metninde özellikle "2.3.8. Sosyal Hizmetler, Sosyal Yardımlar ve Yoksullukla Mücadele" alt başlığı içerisinde yer almaktadır. Bu

durum, sosyal hizmetler kavramının planın genelinde belirgin şekilde “sosyal yardımlar” ve “yoksullukla mücadele” bağlamında ele alındığını göstermektedir. Bu durum mesleğin sosyal politika alanındaki temsiline ilişkin önemli bir ipucu sunmaktadır. Sosyal hizmetler, plan metninde bağımsız bir politika alanı olarak değil; kırılğan gruplara yönelik hizmetlerin ekonomik destek programlarıyla bütünleştirildiği bir araç olarak kurgulanmıştır. Planın 2.3.8 numaralı alt başlığında açıkça görüldüğü üzere, sosyal hizmet politikaları istihdam odaklı yardımlar, hizmetler arası veri entegrasyonu (ör. ASDEP ve Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi) ve dezavantajlı gruplara yönelik bakım modelleri çerçevesinde şekillenmektedir. Planın bu kavramsal çerçevesi, sosyal hizmetlerin çok boyutlu yapısını daraltmakta ve yardım temelli bir anlayışa indirgemektedir. Bu temsil biçimi, sosyal hizmetin koruyucu, önleyici ve güçlendirici boyutlarını geri planda bırakmakta; sosyal kalkınma süreçlerine katılımını sınırlamaktadır.

Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardımlar Arasındaki İlişki

On Birinci Kalkınma Planı’nda sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar, birlikte yapılandırılmış ve ortak hedefler doğrultusunda tanımlanmıştır. İlgili başlıkta, “yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altındaki kesimlerin ekonomik ve sosyal hayata katılımının artırılması, yaşam kalitesinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması” temel amaç olarak belirtilmiştir. Bu doğrultuda, politika ve tedbirlerde sosyal yardımlar ile sosyal hizmetler arasında doğrudan bir ilişki kurulmuş; örneğin 626. maddede, “sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler arasındaki bağlantı güçlendirilecektir” ifadesi yer almıştır. Bu çerçevede, ASDEP (Aile Sosyal Destek Programı) bilişim sistemi ile Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi arasında veri entegrasyonu hedeflenmiş ve ASDEP uygulamasının kapsamının genişletilmesi öngörülmüştür. Sosyal hizmetlerin, sosyal yardımların tamamlayıcı unsuru olarak konumlandırıldığı ve kamu hizmetlerine erişimi destekleyici bir araç işlevi gördüğü anlaşılmaktadır. 625. ve 626. maddelerde yer alan istihdam bağlantılı sosyal yardım politikaları ve ASDEP’in genişletilmesi gibi uygulamalar, bu bütünleşik yapının örnekleri arasında yer almaktadır. Ancak bu yapı, sosyal hizmetlerin çok boyutlu ve profesyonel niteliğini gölgede bırakmakta; mesleği, yoksullukla mücadeleye indirgenmiş teknik bir işlevsellik çerçevesinde tanımlama eğilimi taşımaktadır. ASDEP aracılığıyla ulaşılan hane sayısının artırılması gibi performans göstergeleri de bu yardım odaklı yaklaşımın somut bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

On Birinci Kalkınma Planı’nda sosyal hizmet mesleği, çocuk, kadın, yaşlı ve engelli bireyler gibi hedef gruplara yönelik politika çerçeveleri içinde isim olarak nadiren anılmakta; doğrudan bir mesleki alan olarak temsil edilmemektedir. Bu durum, mesleğin söylemsel görünürlüğünün ve kurumsal kapasitesinin kamu politikası alanında hala sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu sınırlı temsiliyetin, sosyal hizmetin kamusal algısı, mesleki statüsü ve politika yapım süreçlerine katkısı açısından dikkate değer sonuçları olabilir. Sosyal hizmetler yalnızca ekonomik destek sunan bir faaliyet gibi algılandığında, mesleğin dönüştürücü ve toplumsal adaleti teşvik edici rolleri arka planda kalmakta; kalkınma süreçlerine yapıcı katkı sunması engellenmektedir.

Sunulan Politika ve Tedbirlerde Hak Temelli Yaklaşımın Eksikliği

Plan metninde toplam 14 politika ve tedbir maddesi tanımlanmıştır. Bu tedbirler üç ana odak etrafında gruplanabilir:

İstihdam bağlantılı sosyal yardım politikaları: Çalışabilir durumda olan sosyal yardım yararlanıcılarının İŞKUR aracılığıyla istihdama yönlendirilmesi (625 ve alt maddeleri).

Sosyal yardım ve sosyal hizmet entegrasyonu: ASDEP kapasitesinin güçlendirilmesi, hizmetler arası veri akışının sağlanması, sosyal yardımlardan yararlanan kişilerin diğer kamu hizmetlerine erişiminin kolaylaştırılması (626 ve alt maddeleri).

Sosyal hizmet modellerinin çeşitlendirilmesi: Engelli ve yaşlı bakım hizmetlerinin niteliğinin artırılması, toplum temelli bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması, gezici tarım işçileri gibi kırılgan gruplara yönelik hizmetlerin geliştirilmesi (628 ve alt maddeleri).

Bu yapı, sosyal hizmetlerin plan düzeyinde ağırlıklı olarak kırılgan gruplara yönelik hizmet sunumu ve sosyal yardımlarla entegrasyon temelinde ele alındığını göstermektedir. Planın ilgili bölümlerinde sosyal hizmetlerin insan hakları temelli boyutu, sosyal adalet hedefi veya eşit yurttaşlık yaklaşımı yeterince vurgulanmamaktadır. Bu durum, Atatanır ve Karataş (2019) gibi çalışmalarda ifade edilen hak temelli sosyal hizmet anlayışıyla çelişmektedir. Oysa sosyal hizmetin yalnızca ekonomik yoksunluklara değil; sosyal dışlanma, hak ihlalleri ve yapısal eşitsizliklere de müdahale eden bütünsel bir sistem olması beklenir. Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler (BM Engelli Hakları Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Şartı gibi) bu bağlamda önemli referanslar sunsa da, bu normatif çerçeve plan metnine ve politika uygulamalarına yansımamaktadır.

Ölçülebilir Hedefler ve Gösterge Seti

On Birinci Kalkınma Planı'nda, "Sosyal Hizmetler, Sosyal Yardımlar ve Yoksullukla Mücadele" başlığı kapsamında alanın izlenebilirliğini sağlamak amacıyla dört temel gösterge tanımlanmıştır. İlk olarak, gelir dağılımındaki eşitsizliğin ölçümünü sağlayan Gini katsayısının, plan dönemi sonunda 0,4051 düzeyinden 0,38 seviyesine düşürülmesi hedeflenmiştir. İkinci gösterge, göreceli yoksulluk oranını göstermektedir. Göreceli yoksulluk oranının (%), plan başlangıcındaki %20,1 düzeyinden %18 seviyesine indirilmesi öngörülmektedir. Bu oran, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirin medyan değerinin %60'ı esas alınarak hesaplanmaktadır. Üçüncü olarak, Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) aracılığıyla ulaşılan hane sayısının artırılması hedeflenmiştir. Plan başlangıcında 1.063.000 olan ASDEP ile ulaşılan hane sayısının, plan dönemi sonunda 5.000.000 haneye çıkarılması planlanmaktadır. Dördüncü gösterge ise P80/P20 gelir oranıdır. Bu oran, en yüksek gelir grubundaki %20'lik nüfus kesiminin gelirinin, en düşük gelir grubundaki %20'lik kesimin gelirine oranını ifade etmektedir. Plan kapsamında bu oranın 7,51'den 6,5 seviyesine düşürülmesi hedeflenmiştir.

Bu göstergelerden özellikle ASDEP ile ulaşılan hane sayısının hedeflenen artışı, sosyal hizmetlerin daha çok sosyal yardımlarla bağlantılı saha uygulamaları üzerinden yaygınlaştırılmasının öngörüldüğünü göstermektedir. Bu göstergeler, sosyal hizmet ve sosyal yardımlar alanındaki temel hedeflerin ve politika etkilerinin ölçülebilir ve izlenebilir bir çerçevede ele alındığını göstermektedir. Ancak, göstergelerin ağırlıklı olarak gelir dağılımı ve yoksulluk ekseninde tanımlandığı; sosyal hizmetlerin mesleki niteliği, hizmet kalitesi ve kullanıcı deneyimi gibi daha niteliksel boyutlara ilişkin göstergelerin ise planda yer almadığı dikkati çekmektedir. Bu durum, değerlendirme süreçlerinde sosyal hizmetlerin çok boyutlu yapısının daha kapsamlı biçimde ele alınmasının önemini ortaya koymaktadır.

Plan Metninde Sosyal Hizmet Mesleğinin Sınırlı Temsili

Cumhuriyet'in 100. yılına denk gelen ve Türkiye'nin en güncel üst politika belgesi olan On Birinci Kalkınma Planı'nda sosyal hizmetlerin hâlâ "sosyal yardımlar ve yoksullukla mücadele" başlığı altında ele alınması, bu alandaki tarihsel temsiliyet eğiliminin sürdüğünü göstermektedir. Plan kapsamında kadın, çocuk, yaşlı ve engelli bireyler gibi çeşitli sosyal politika alanlarına yönelik ayrıntılı politika çerçeveleri oluşturulmuş olmakla birlikte, bu alanlarda "sosyal hizmet" kavramına doğrudan yer verilmemiştir. Bu durum, sosyal hizmetlerin söz konusu sektörlerde tamamlayıcı ve profesyonel bir bileşen olarak henüz kurumsal ve yönetsel düzeyde tam anlamıyla içselleştirilmediğine işaret etmektedir.

Sosyal hizmetin bu dar kapsamlı temsili, mesleğin politik ve kurumsal kapasitesinin Türkiye'de halen sınırlı olduğunu ve geniş kapsamlı sosyal politika alanlarına bütüncül biçimde entegre edilemediğini ortaya koymaktadır. Sosyal hizmetlerin yalnızca yoksullukla mücadele ve yardım temelli çerçevede tanımlanması, mesleğin koruyucu, önleyici ve güçlendirici rollerinin geri planda kalmasına neden olmakta; sosyal kalkınma süreçlerine yapıcı katkı sunma potansiyelini sınırlamaktadır. Bu yaklaşım, mesleği yalnızca dar gelirli gruplara yönelik ekonomik destek hizmetlerinin uygulayıcısı konumuna indirgemekte; refahın geliştirilmesine yönelik daha kapsayıcı ve uzun vadeli stratejik katkılarını göz ardı etmektedir.

Oysa çağdaş sosyal hizmet literatürü, sosyal hizmetleri sosyal kalkınmanın ayrılmaz bir parçası olarak konumlandırmakta; toplum temelli, katılımcı ve hak temelli politikaların taşıyıcısı olarak değerlendirmektedir. Ayrıca sosyal hizmet, refah devletinin demokratikleşmesine ve kapsayıcılığının artırılmasına katkı sunan bir profesyonel alan olarak tanımlanmaktadır (Spergel, 1978; Popescu ve Alonzo, 2021). Türkiye'de sosyal hizmetlerin politika belgelerinde halen hak değil yardım temelli bir yaklaşımla temsil edilmesi, bu dönüşüm sürecinin tamamlanmadığını ve mesleğin kamusal algısının, mesleki statüsünün ve politika yapım süreçlerine etkisinin daha ileri düzeyde geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Türkiye'nin kalkınma planlarında sosyal hizmetlerin nasıl konumlandığını tarihsel bağlam ve mesleki temsil ekseninde inceleyerek, özellikle On Birinci Kalkınma Planı'nda sosyal hizmetlerin temsiline odaklanmıştır. Elde edilen bulgular, sosyal hizmetlerin halen büyük ölçüde sosyal yardımlar ve yoksullukla mücadele başlıkları altında sınırlı bir biçimde yer bulunduğunu göstermektedir. Bu durum, sosyal hizmetlerin yalnızca dar gelirli gruplara yönelik ekonomik destek mekanizmasıyla özdeşleştirilmesine, önleyici, hak temelli ve bütüncül hizmet yönelimlerinin ise yeterince vurgulanmamasına neden olmaktadır. Ayrıca, kadın, çocuk, yaşlı, engelli gibi tematik alanlara yönelik politikalar kapsamlı bir şekilde ele alınsa da, sosyal hizmet mesleğinin bu alanlardaki özgül katkısı ve profesyonel işlevi çoğu zaman politika belgelerinde görünmez kılınmaktadır.

Söz konusu temsiller, sosyal hizmetin toplumsal refahın güçlendirilmesinde üstlenebileceği rolü sınırlamakta; mesleğin kamu politikaları içerisindeki konumunu zayıflatmaktadır. Bu bağlamda, sosyal hizmetin yalnızca sosyal yardımlarla ilişkilendirilmesi, mesleğin çok boyutlu yapısının ve sosyal kalkınmadaki potansiyel katkısının politika düzeyinde yeterince içselleştirilmediğini göstermektedir. Oysa sosyal hizmet, bireylerin yalnızca maddi ihtiyaçlarını karşılayanın ötesine geçerek, onların haklara erişimini güvence altına alan, toplumsal dışlanmayı önleyen ve sosyal adaletin gerçekleşmesine katkı sunan bir mesleki alandır.

Bu çalışma, politika belgelerindeki sosyal hizmet temsillerini inceleyen özgün bir katkı sunmakla birlikte, gelecekte yapılacak araştırmalarda tarihsel süreçteki tüm kalkınma planlarının karşılaştırmalı analizine yer verilmesi; sosyal hizmet uzmanlarının deneyimlerine, kurumsal uygulamalara ve hizmet kullanıcılarının görüşlerine dayalı saha araştırmalarıyla bu temsil biçimlerinin uygulamadaki karşılıklarının daha derinlemesine incelenmesi faydalı olacaktır. Böylece sosyal hizmetin yalnızca söylemsel düzeyde değil, kurumsal, mesleki ve toplumsal düzeyde daha güçlü bir şekilde tanımlanması mümkün hale gelebilecektir. Bu çalışmanın temel sınırlılığı, On Birinci Kalkınma Planı ile sınırlı belge analizine dayanması ve nitel saha verisi içermemesidir. Bu nedenle bulgular, yalnızca resmi politika söylemi üzerinden değerlendirilmiş, uygulamadaki yansımalar analiz kapsamı dışında bırakılmıştır. Ancak bu yönüyle çalışma, kalkınma planlarının sosyal hizmete ilişkin kavramsal ve yapısal temsillerine dair eleştirel bir çerçeve sunarak, ilgili literatüre katkı sağlamayı hedeflemiştir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, sosyal hizmetlerin kalkınma planlarında daha kapsayıcı ve görünür şekilde yer alması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal hizmetin sadece yardım mekanizması değil, aynı zamanda sosyal kalkınmanın ve demokratik refahın taşıyıcısı bir meslek olarak tanımlanması, plan düzeyindeki temsiliyet açısından önemlidir. Ayrıca, sosyal hizmetin yönetsel ve kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesi, politika yapım süreçlerine daha etkin katılımının sağlanması ve hizmetlerin hak temelli bir yaklaşımla yeniden tanımlanması

gerekmektedir. Bu bağlamda, sosyal hizmet örgütlerinin ve meslek mensuplarının politika üretim süreçlerine aktif olarak dâhil olabilecekleri katılımcı mekanizmaların geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Gelecek dönemlerde hazırlanacak kalkınma planlarında sosyal hizmetin çok boyutlu yapısına uygun biçimde yeniden konumlandırılması, yalnızca dezavantajlı gruplara yönelik desteklerle sınırlandırılmaması, istihdam, barınma, eğitim, sağlık gibi temel sosyal politika alanlarıyla bütünleşik bir biçimde ele alınması yönünde yapısal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, sosyal hizmetlerin mesleki niteliğini görünür kılacak söylem ve hedeflerin plan belgelerine açık biçimde dahil edilmesi, mesleğin kurumsal gelişimini de destekleyecektir.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

The concept of development has undergone a profound transformation over time. Initially framed through a lens of economic growth, it has evolved to encompass more holistic paradigms such as social and human development. This shift reflects a growing recognition that economic progress alone is insufficient to achieve equitable and sustainable outcomes. Instead, social dimensions must be integrated into national planning to address structural disparities, uphold human rights, and promote inclusive well-being. Within this framework, social services have emerged as a key pillar of development -institutionalized through welfare state mechanisms and guided by a rights-based approach aimed at advancing human dignity and social justice. Despite this global shift, the trajectory of social services in Türkiye has historically been shaped by a narrower framework. Rooted in traditions of charity and economic assistance, social services have often been treated as extensions of material support programs rather than as a distinct professional field with preventive, empowering, and transformative capacities. This orientation continues to manifest in national policy documents, including Türkiye's periodic development plans. Prepared under the auspices of the Directorate of Strategy and Budget, these plans serve as comprehensive policy roadmaps outlining the country's socioeconomic priorities over five-year periods. Against this backdrop, the present study critically examines how social services are conceptualized and represented in Türkiye's Eleventh Development Plan (2019–2023). The timing of the plan -coinciding with the Republic's centenary - imbues it with symbolic significance, positioning it not only as a short-term policy framework but also as a reflection of a century-long evolution in social policy thought and practice. Accordingly, this study views the Eleventh Plan not as a self-contained policy document, but as a discursive artifact that reveals broader tendencies in the governance of social welfare. Employing a qualitative research design, the study utilizes document analysis as its primary methodological tool. The Eleventh Development Plan is examined thematically, with particular attention to key terms such as "social work," "social services," and "social development". The

analysis focuses on Section 2.3.8, titled “Social Services, Social Assistance, and the Fight Against Poverty,” as it most directly engages with the study’s core. . Findings indicate that the Plan predominantly situates social services within the context of social assistance and poverty reduction. Rather than being articulated as an autonomous and professional policy field, social work is portrayed as a supportive function embeded in broader economic assistance frameworks, particularly those targeting vulnerable groups. The Plan highlights data-driven programs such as the Family Social Support Program (ASDEP) and the Integrated Social Assistance System, yet social services are often reduced to a mechanism for directing individuals toward existing benefits. Although the document discusses measures related to employment-linked assistance, service integration, and care models for dependent populations, these are primarily framed through administrative and financial lenses, with limited attention to the ethical and professional dimensions of social work. .

This narrow representation poses several challenges. First, the discursive marginalization of social work within a mahor policy document indicates that the profession remains insufficiently integrated into the policymaking process. While detailed policy frameworks exist in areas such as gender equality, child welfare, elder care, and disability services, the specific contributions of social workers to these domains are largely absent from the Plan. This omission not only diminishes the profession’s visibility but also limits its capacity to shape social policies responsive to human needs and rights. Second, the continued association of social work with economic assistance reflects a reductive understanding of the profession’s scope. By presenting social workers primarily as intermediaries in aid distribution, the Plan overlooks their broader roles in advocacy, community development, psychosocial support, and the protection of vulnerable populations. This conception diverges from international definitions of social work, which emphasize its commitment to addressing exclusion, marginalization, and structural inequality through holistic, person-in-environment approaches. Moreover, while the Plan’s focus on administrative efficiency and service integration is valuable, it inadequately engages with the normative foundations of social work. The rights-based orientation of the profession -grounded in social justice, participation, and empowerment, remains largely absent. Consequently, the policy vision risk reinforcing a technocratic model of service delivery at the expense of a more transformative and participatory welfare paradigm. This study, therefore, explores how social services are positioned in Türkiye’s development plans from both a historical and professional representational perspective, , with particular emphasis on the Eleventh Development Plan. The findings confirm that social services continue to be framed primarily under the headings of social assistance and poverty alleviation, leading to their identification solely with economic support mechanisms targeting low-income groups. Preventive, rights-based, and holistic service orientations remain insufficiently emphasized. Moreover, although policies targeting thematic areas such as women, children, the elderly, and persons with disabilities are addressed in detail, the professional role and

contributions of social workers in these areas are often rendered invisible. Such representations restrict the potential of social work to strengthen social welfare and weaken its position within public policy. The persistent association of social work exclusively with social assistance demonstrates that the multidimensional nature of the profession and its potential contribution to social development have yet to be fully internalized at the policy level. In reality, social work extends far beyond addressing and meeting individuals' material needs—it also ensures access to rights, prevents social exclusion, and advances social justice. While this study offers an original contribution by analyzing the representation of social work in policy documents, future research would benefit from a comparative analysis encompassing all development plans across Türkiye's history. Field-based studies incorporating

the experiences of social work professionals, institutional practices, and the service users would further deepen understanding of how these representations are operationalized in practice. In doing so, it would strengthen the definition of social work not only at the discursive level, but also within institutional, professional, and societal contexts. The primary limitation of this study lies in its reliance on document analysis confined to the Eleventh Development Plan and the absence of qualitative field data. Therefore, the findings are based solely on official policy discourse, without just reference to practical implementation. Nonetheless, the study contributes to the literature by providing a critical framework for understanding the conceptual and structural representations of social work in development planning. Based on the findings, the study concludes that social services should be represented more inclusively and visibly in future development plans. Social work must be defined not merely as an aid mechanism, but also as a profession central to social development and democratic welfare. Moreover, strengthening the administrative and institutional capacity of social work, ensuring more active participation in policymaking, and redefining services through a rights-based lens are essential steps forward. In this regard, developing participatory mechanisms that allow social work organizations and professionals to actively engage in policy formulation processes is vital. Looking ahead, future development plans should introduce structural adjustments that reposition social work in a way that reflects its multidimensional character, rather than confining it to assistance mechanisms for disadvantaged groups. Instead, it should be integrated with core social policy areas such as employment, housing, education, and health. Additionally, explicitly embedding discourses and objectives that highlight the professional and ethical character of social services within policy documents will also support the institutional development of the profession.

KAYNAKLAR

Devlet Planlama Teşkilatı. (2009). *Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasında DPT*. Ankara: Yayın ve Temsil Dairesi Başkanlığı. Erişim adresi: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Turkiyenin-Ekonomik-Sosyal-Kulturel-Kalkinmasinda-DPT.pdf>. Erişim Tarihi: 01.09.2023.

- Karataş, K., Başçılar, M., & Taşci, A. (2019). Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin etkileri bağlamında Türkiye sosyal politikasının değişimi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 195-218.
- Küçüker, E. (2008). Kalkınma planları kapsamında yapılan eğitim planlarının analizi (1963-2005). [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Muzaale, P.J. (1987). Rural poverty, social development and their implications for fieldwork practice. *Journal of Social Development in Africa*, 5(2), 75-85.
- National Association of Social Workers. (2010). *Social work in rural areas*. Erişim adresi: <http://www.marson-andassociates.com/>. Erişim tarihi: 2.8.2010.
- Oakley, P., & Garforth, C. (1985). *Guide to extension training* (FAO Training Series No. 11). Roma: FAO.
- Özmete, E. (2010). Sosyal hizmette sürdürülebilir kalkınma anlayışı: Kavramsal analiz. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(22), 79-90.
- Özmete, E., & Özdemir, P. (2015). Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma göstergelerinin analizi: Sosyal refah ve sosyal hizmetler. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(1), 111-130.
- Popescu, M. L., & Alonzo, D. (2021). Creating SPACE: A Conceptual Framework for Rights-Based International Social Work and Social Development. *Advances in Social Work*, 21(4), 1064-1082. <https://doi.org/10.18060/25090>
- Rae, M. (2006). Health inequalities-A sustainable development issue. *Public Health*, 20.
- Salduz, Ç., & Arslankoç, S. (2021). Yoksullukla mücadele politikalarında bir çözüm olarak sosyal yardımlar: sosyal hizmet odaklı bir değerlendirme. *Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 153-172.
- Solow, R. (1974). The economics of resources or the resources of economics. *The American Economic Review*, 64, 1-14.
- Spergel, I. A. (1978). Social development and social work. *Administration in Social Work*, 1(3), 221-233. https://doi.org/10.1300/J147v01n03_01
- Süleymanoğlu Dinçer, R. (2016). Keynesçi Refah Devleti’nin Gelişimi, Dönüşümü ve Sosyal Hizmet Bağlamında Değerlendirilmesi. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8-9), 271-301.
- Şahin Taşgın, N., & Özel, H. (2011). Türkiye’de sosyal hizmetlerin dönüşümü. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22(2), 175-190.
- Tuncay, T., & Tekin, H. H. (2021). *Sosyal hizmet mesleğinin ABC’si*. Nika Yayınevi.

- Tunç, M. (1997). Kalkınmada insan sermayesi yaklaşımları ve Türkiye’de insan sermayesi boyutunun analizi. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (1963). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)*. Erişim adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Kalkinma_Plani_Birinci_Bes_Yillik_1963-1967.pdf. Erişim Tarihi: 01.09.2023.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (1968). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)*. Erişim adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/İkinci_Bes_Kalkinma_Plani-1968-1972.pdf. Erişim Tarihi: 01.09.2023.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (1973). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)*. Erişim adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Yeni-Strateji-ve-Kalkinma-Plani_Ucuncu-Bes-Yil_1973_1977.pdf. Erişim Tarihi: 01.09.2023.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)*. Erişim adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Dorduncu-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani_1979_1983.pdf. Erişim Tarihi: 01.09.2023.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (1985). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)*. Erişim adresi: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Besinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-1985-1989.pdf>. Erişim Tarihi: 01.09.2023.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (1990). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)*. Erişim adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1990-1994.pdf. Erişim Tarihi: 01.09.2023.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (1996). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)*. Erişim adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1996-2000.pdf. Erişim Tarihi: 01.09.2023.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*. Erişim adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Uzun_Vadeli_Strateji_ve_Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-2001-2005.pdf. Erişim Tarihi: 01.09.2023.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2007). *Dokuzuncu Kalkınma*

Planı (2007-2013). Erişim adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Dokuzuncu_Kalkinma_Planı-2007-2013.pdf. Erişim Tarihi: 01.09.2023.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2014). *Onuncu Kalkınma Planı* (2014-2018). Erişim adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Planı-2014-2018.pdf. Erişim Tarihi: 01.09.2023.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı* (2019-2023). Erişim adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Planı-2019-2023.pdf. Erişim Tarihi: 01.09.2023.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yolcuoğlu, İ. G. (2012). Türkiye’de sosyal politika ve sosyal hizmetlerin geliştirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(2), 145-158.

Yumuş, A. (2011). Kalkınma planları çerçevesinde toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışının ekonomik, toplumsal ve siyasal boyutları. [Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü]. Erişim adresi: <https://www.aile.gov.tr/media/2528/akinyumus.pdf>. Erişim Tarihi: 01.09.2023.

Yüksel, D. (2022). Kırsal alanlarda sosyal kalkınma ve sosyal hizmet ilişkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(57), 745-773.